

עשרת
שלום

קאמרנא

תולדות המחבר

מזה ופיו ומזה טובו

השיר והשבח לחי עולמים, אחרי עשרים שנות עמל ויגיעה, לברך מקחו של צדיק, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, בהגלות נגלות לראשונה, ברוב פאר והדר, חמדה גנוזה וספונה, אור יקרות אור נערב, דברי אלוקים חיים, אמרות ה' אמרות טהורות, יקרים מפז ומפנינים, לרעות הצמאים והמשתוקקים ליהנות ממעשה שלום, שהשאיר לדורות עולם, הספר הקדוש

מעשה שלום

תורת הגאון הקדוש
רבי שלום סאפרין
מקאמרנא זיע"א

על התורה, מועדים, תהלים, אבות, אגדות חש"ס, סדר התפילה, מכתבי קודש.

שיצאו מלכו הטחור, אשר דרש מידי שבת בשבתו ומועד במועדו בכל עת מצוא, ונכתבו כעצם כתב יד קודש.

קנקן חדש מלא ישן, אשר לא שזפתם עין הדפוס, דברי תורה ששמע מאביו הגה"ק רבי חיים יעקב מקאמרנא זיע"א ומחמיו הגה"ק רבי ישראל יצחק הלוי רייזמאן זיע"א, ומדכותיו הקדושים מקאמרנא, בעלזא, מזנקאטש, ויד'ניץ, אוסטילא, מילין יקירין מכבשונם של גדולי התורה והחסידות בדורות שעברו, מים זכים ממעיינותיהם של הבעש"ט ותלמידיו זיע"א.

ניתן להשיג את הספר
בחנויות הספרים המובחרות
ובהיכל בית המדרש עטרת שלום קאמרנא
שכונת ארזי הבירה ירושלים

עטרת שלום

**ציוני דרך, מקור חוצבו, תולדות חייו, וקצות דרכיו בקודש
של רבינו הקדוש בעל המחבר זיע"א**

תורתם מגן לנו היא מאירת עינינו

למעלה ממאתיים שנה חלפו מאז הפציע בשמי מרום אור זוהר חמה, חסידות קאמרנא אשר האירה ומאירה את פני המזרח.

מאתיים שנה אשר רבים וטובים צועדים בעוז בדרך הסלולה לנו מדור דור, היא הדרך אשר ביררו לנו רבותינו הקדושים זיע"א בדם וביזע, שכל כולה הושתתה על יסודות איתנים מקדמת דנא, היא דרכו של מרן האר"י ז"ל, ודרכו של איתן אדוננו מרן אור שבעת הימים רבי ישראל בעל שם טוב זיע"א, אשר מיניה לא נעו ולא זעו כחוט השערה הכל ע"פ דרכם ומשנתם בקודש.

אכן לא לחינם המליצו צדיקי הדורות כי דברי מרן האר"י ז"ל הוא בבחינת תורה שבכתב, ודברי מרן הבעל שם טוב הוא בבחינת תורה שבעל פה, ודברי רבינו הקדוש בעל ההיכל הברכה זיע"א הוא בחינת הגמרא של תורת החסידות, כי דרכו של רבינו בכל ספריו ותכליתם לבאר ולברר וללבן דברי מרן האר"י והבעש"ט כסולת נקיה.

מורשתם המפוארת של רבותינו הקדושים עדיין ממשיכה בעוז ובתעצומות, וקולה מהדהדת בכל העולם קול גדול ולא יסף, הנהר הגדול מאת יצאה מעדן משקה עוד את הגן, כאשר ממשיך דרכם בקודש כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א דולה ומשקה לרבים הצמאים לתורת קאמרנא, ורבים הם המסתופפים בצל האילן הגדול ומרוויגים צימאונם מימי נהר החכמה.

במאמר שלפנינו נתאר ולו במקצת את תולדות חייו והליכותיו בקודש זה ספר תולדות אדם, של רבינו הגאון הקדוש רבי שלום מקאמרנא זיע"א, בעל המחבר ספרא קדישא הדין, אשר דור תהפוכות ראו עיניו, לא נח ולא זע ולא

ישב שאנן על מקומו, עד אשר בחמלת ה' זכה להינצל מכבשונות אירופא הבוערת, ועלה לחונן את עפרה של ארץ ישראל, כאן הפריח את השממה כאשר החזיר עטרת תפארת קאמרנא ליושנה.

רבינו יצחק אייזיק מסאפרין זיע"א

מראש צורים אראנו - ראש המשפחה היה רבינו הגאון הקדוש רבי **יצחק אייזיק מסאפרין** זיע"א. מגזע היחס היה; דור רביעי להגאון רבי יום טוב ליפמאן העליר זצ"ל בעל **התוספות יו"ט**.

רבי יצחק אייזיק מסאפרין נודע בגודל צדקותו ובמידת הכנסת האורחים שבו, בנו הגאון הקדוש רבי **צבי הירש מזידיטשויב** זיע"א אמר על עצמו: אנא חלא בר חמרא. ואמר: ג' מדות טובות היו לו לאבי; א'. שלא סעד מימיו בלא אורח על שולחנו; ב'. שבכל סעודה היה אומר דבר תורה או אחד מבניו; ג'. מעולם לא סיפר על אחרים לא בגנותם ולא בשבחם.

רבי יצחק אייזיק תלמיד חבר היה להגאון רבי אריה לייב הכהן העליר זצ"ל בעל **הקצות החושן** והשתעשעו יחד יומם ולילה כשתורת ה' היא חפצם, ולצד זאת נמנה רבי יצחק אייזיק כאחד מתלמידי רבינו הקדוש רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א בעל **הנועם אלימלך**. ומסופר שקודם הסתלקות בעל הנועם אלימלך שאל 'ער איז דא?', - וכשנכנס תלמידו רבי יצחק אייזיק אמר לו 'וואס האט איר אייך אזוי לאנג פאראזמט, איך ווארט שוין אויף אייך לאנג', ונפרד ממנו ומיד יצתה נשמתו בקדושה ובטהרה.

נסתלק ביום ב' דר"ח אדר תק"ס ומנו"כ בסטרי.

רבינו ה'זכרון דברים' זיע"א

בנו - הוא רבינו הגאון הקדוש רבי **אלכסנדר סנדר מקאמרנא** זיע"א.

משחר נעוריו היה מתמיד עצום בתורה יומם ולילה, ומתוך הדחק, העוני והרעבון, השליך עצמו אל תוך ימה של תורה, ולימודו היה בדרך אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, כשלמד כל דבר מהגמרא דרך הראשונים והאחרונים והפוסקים,

השולחן ערוך ונושאי כליו, עד שזכה לברר וללבן ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. בגיל שבע היה בקי בכל הג' בבות; קמא, מציעא, ובתרא, עם כל השיטות, עד לעומק ההלכות הקשות בחושן משפט. בגיל צעיר נתעטר בכתר 'דין ידין' כשנתקבל לרב ואב"ד העיר זידיטשוב, ומשם נתקבל לרב ואב"ד העיר זורבאנו, ומשם נתקבל לרב ואב"ד העיר **קאמרנא**, - היא העיר אשר רבינו הטביע בה חותמו ראשונה, ומשם קמה וגם נצבה שושלת הקודש קאמרנא עד היום הזה.

רבי אלכסנדר סנדר היה מתלמידי ש"ב רבינו הקדוש רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ זיע"א **החזקה מלובלין**, וממנו שאב דרכי החסידות. רבו אמר עליו שהוא אחד מל"ו הצדיקים שעליהם העולם קיים, והסתלקותו הייתה ביחוד מסירות נפש של רבי עקיבא מעשרה הרוגי מלכות.

השאייר אחריו ספרו מעט הכמות ורב האיכות **זכרון דברים**, דרושים נחמדים מתוקים מדבש ונופת צופים ושו"ת להלכה. **נסתלק ביום כ"א אב תקע"ח ומנו"כ באיהעל**.

רבינו ה'היכל הברכה' זיע"א

בנו - רבינו הגאון הקדוש שר בית הזוהר רבי **יצחק אייזיק מקאמרנא** זיע"א. איה הקולמוס ואיה בר איניש אשר יוכל לתאר את גודל עבודתו ועוצם תורתו. גדולי דורו אמרו עליו שכמלאך ה' צבאות הוא. לב מבהיל כזה בכל התורה כולה, שהיו שגורין על פיו וכמונחים בקופסא ממש, תורה שבכתב עם חסירותיה ויתירותיה, ותורה שבע"פ; ש"ס בבלי וירושלמי, ספרא ספרי ומכילתא, זוהר הקדוש וכתבי האר"י ז"ל, - לב מבעית כזה כלב הארי, מי יכילנו ומי יבוא לתארו ולו דומייה תהילה. אלפים ורבבות מישראל שחרו פניו לדעת את המעשה אשר יעשון הן בנגלות והן בנסתרות.

בפרט ובמיוחד נתפרסם כמי שביאר את תורתו של רבינו מרן אור שבעת הימים רבי **ישראל בעל שם טוב** זיע"א לעומקה ולרחבה, וכתבה עלי ספר לדורות הבאים אחריו בחיבוריו הקדושים, הלא המה **נתיב מצותיך ואוצר החיים** על סדר התרי"ג מצות, **היכל הברכה** על התורה על דרך המסורה, **זוהר חי** על הזוהר הקדוש, **נוצר חסד** על מסכת אבות. זאת מלבד יתר חיבוריו בשאר חלקי התורה, **שלחן הטהור** על סדר שולחן ערוך אורח חיים, **עשירית האיפה** על ספרא - תורת

כהנים, **עצי עדן** על ששה סדרי משנה, **מעשה אורג** על תלמוד ירושלמי, **פני זקן** על התוספתא, ועוד עשרות ספרים וקונטרסים.

רבי יצחק אייזיק היה תלמיד מובהק לדודו הגאון הקדוש **רבי צבי הירש מזידיטשוב** זיע"א בעל **הצבי לצדיק**, שבירכו שיזכה להפיץ תורתו בעולם, וכן קיבל מחמיו הגאון הקדוש **רבי אברהם מרדכי מפינטשוב** זיע"א, ומשאר צדיקי דורו. **נסתלק ביום י' אייר תרל"ד, ספירת נצח שבנצח, ומנו"כ בקאמרנא.**

רבינו ה'דמשק אליעזר' זיע"א

בנו - רבינו הגאון הקדוש שר בית הזוהר **רבי אליעזר צבי מקאמרנא** זיע"א. המשיך דרך אביו ביתר שאת, ועסק בהעמדת תלמידים וחסידים העוסקים בתורת הח"ן ובתורת החסידות, וכאומן הנושא את היונק דאג באהבה לכל חסידיו ולכל בר ישראל. אהבת ישראל בערה בקרבו, וכל ימיו לא החסיר מלהתפלל ומלהשפיע ישועות ורפואות, בני חיי ומזוני, למשכימים אל פתחו, וכמו שאמר על עצמו שלא החסיר רגע אחד מלהתפלל לישועתן של ישראל. כל מי שדרך על מפתן ביתו הרגיש שרבינו הוא בבחינת אב רחמן המשפיע לו אך טוב, ורוצה לראות בהצלחתו ובגדלותו. מה נאים היו דבריו האחרונים קודם הסתלקותו, שלמעלה בשמים יראה לפעול ישועות לאלו שלא היה בכוחו לפעול עבורם בעולם.

השאייר אחריו ברכה את ספריו המפורסמים, המאירים את עיני ישראל בתורת ה' ובעבודת החסידות בדרך הפרד"ס. חיבורו הגדול הוא **דמשק אליעזר** על הזוהר הקדוש, שבו הוא מפרש מילה במילה את דברי התנא האלוקי **רבי שמעון** בר יוחאי על דרך הפשט שבקבלה, מיוסד ע"פ דברי האר"י ז"ל, ועל דרך עבודת רבינו אור שבעת הימים **רבי ישראל** בעל שם טוב זיע"א. ושאר חיבוריו הלא המה: **בן ביתי** על התורה ותהילים, **זקן ביתו** על אבות, ו**אור עינים** על ערכי הקבלה.

היה תלמיד מובהק לאביו הקדוש זיע"א ולשאר צדיקי שושלת המשפחה. **נסתלק ביום כ"ד אייר תרנ"ח, ספירת נצח שביסוד. ומנו"כ בקאמרנא.**

רבינו אברהם מרדכי מקאמרנא זיע"א

בנו - רבינו הגאון הקדוש רבי **אברהם מרדכי מקאמרנא** זיע"א. פרי עץ חיים אשר בתוך הגן, זכה עוד ליצוק מים על ידי זקינו הקדוש ה'היכל הברכה' ולשאוב מלוא חופניים מתורתו, ועיקר תורתו קיבל מאביו ה'דמשק אליעזר' זיע"א.

היה חביב מאוד בעיני זקינו ואביו הקדושים, ובמעלליו יתנכר נער בגודל חריפותו ולמדנותו בחדרי התורה, הן בנגלה והן בנסתר, ובהיותו בן שבע עשרה שנה ידע את ספר 'ברית כהונת עולם' על פה, ישר והפוך. כשנכנס לבית חמיו הגאון הקדוש רבי **חיים יעקב מדאמיניץ** זיע"א אב"ד **נישטאט** - עיר חדש, בעל מחבר ספרי הדרוש והסוד, 'עולת שבת' 'עולת חודש' 'מגילת ספר', מגדולי המקובלים בדורו, נתגדל יותר בתורת הקבלה ובתורת הח"ן, על דרך אבותיו.

אביו הקדוש הבטיח לו קודם הסתלקותו, שבכל פעם שיצטרך לפעול ישועה יצייר את צורתו הקדושה, והוא ממקומו יעמוד על ימינו לפעול לישועות הכלל והפרט. עד ליום הסתלקותו היה ביתו תל תלפיות לכל דורש ומבקש ה'. **נסתלק ביום ל' חשוון א' דר"ח כסלו תש"ב, ומנו"כ בבוריסלאוו.**

רבינו ה'פרי חיים' זיע"א

בנו - רבינו הגאון הקדוש רבי **חיים יעקב מקאמרנא** זיע"א. הוא הגבר אשר בהשגחה עליונה נשאר יחידי מכל צאצאי בית קאמרנא, ואחר שנות המלחמה לא התיאש מעומק החורבן שחרב בית ישראל, וכמלאך הניצב על ראש דרך עמד וביסס והקים מחדש את עטרת תפארת בית קאמרנא.

גדול בתורה היה ולא פסיק פומיה מגירסא, בשכבו ובקומו ובלכתו בדרך, וקנה לו חבר את קולמוס הכתב אשר לא מש מתחת ידו, והשאיר אחריו למעלה מארבעים חיבורים הכתובים באצבע יד קדשו, חיבור **פרי חיים** על התורה ומועדים תהילים ודרושים, **בית יעקב** על אגדות הש"ס, **שבת שלום ומבורך** דרושים על שבת קודש, **מה זאת** על ג' מצוות הנקראים אות, ועוד.

זכה לראות את זקינו ה'דמשק אליעזר' וברכו ביום הברית שיזכה להמשיך שלשלת הזהב, היה תלמיד אביו הקדוש ודודיו הקדושים אחי אביו רבי מנחם מאניש מפלעשטין רבי יעקב משה מקאמרנא ורבי פינחס נתן מרידיק זכרונם

לברכה, והיה מקורב להרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זצ"ל ושאר צדיקי דורו. נסתלק ביום ה' סיון תשכ"ט, ספירת מלכות שבמלכות, ומנו"כ בהר הזיתים בירושלים.

רבינו המחבר בעל ה'מעשה שלום' זיע"א

בנו - הוא בעל המחבר, רבינו הגאון הקדוש רבי שלום מקאמרנא זיע"א. ערש מולדתו בעיר בוריסלאוו שבגאליציע, ביום השלישי יום שנכפל בו כי טוב כ"ד תמוז תרע"ו, זרחה שמשו כבן שני לאביו הגדול, ולאמו הרבנית מרת חיה ע"ה, בתו של הגה"צ רבי יצחק פלאם זצ"ל דומ"ץ דק"ק קארטשין ולבוב, (חתן הגאון המפורסם רבי שמואל אהרן ראב"ן זצ"ל אב"ד קארטשין בעל מחבר בית אהרן וש"ס), בן הגה"צ רבי דוד פלאם זצ"ל, בן הרה"ק רבי דוב בעריש פלאם זצ"ל אבד"ק אלעסק, בנו של הרה"ק רבי שלמה מלוצק זיע"א המגיד מסקאהל בעל הדברת שלמה מבני היכלא קדישא וש"ב של המגיד הגדול ממעזריטש זיע"א.

ביום השלישי ב' לחודש מנחם אב, נכנס בבריתו של אברהם אבינו על ברכי אביו, והמוהל היה הגאון רבי אלכסנדר סנדר אריה לאב"ן זצ"ל חתנו של הגאון רבי משולם רוקח זצ"ל אב"ד העיר בוריסלאוו, ונקרא שמו בישראל שלום ע"ש זקינו הרה"ק השר שלום מבעלזא זצ"ל, זקינו הגה"צ רבי דוד פלאם הנ"ל היה חתן הרה"ק רבי אלעזר רוקח מבעלזא זצ"ל בנו בכורו של השר שלום.

ייסורים של אהבה

בימים ההם מחוץ תשכל חרב, מלחמת העולם הראשונה פרצה במלוא עוזה, במקלם ותרמילם גלו כל בני המשפחה מגאליציע שבפולין, אל העיר אונגוואר שבצ'כוסלובקיה, שם קבעו מושבם אבי המשפחה רבינו רבי אברהם מרדכי מקאמרנא, ובנו בעל הפרי חיים יחד עם בנו הקטן שלום, עד יעבור זעם וישקוט קול המלחמה, וכשון ימי המלחמה חזר אבי המשפחה רבי אברהם מרדכי לביתו שבגאליציע, ובנו בעל הפרי חיים ומשפחתו נשארו באונגוואר עד ימי הרס עולם שנחרבה יהדות אירופה.

בימים ההם בשבתם בעיר אונגוואר פרצה מגיפה קשה אשר רבים חללים הפילה. בתוך הנפשות אשר מצאו את מותם במגיפה הייתה גם אם רבינו הרבנית מרת חיה ע"ה. הרבנית נתבקשה, איפוא, לבית עולמה, והיא בדמי ימיה. היה זאת

בליל שבת קודש **כ"ז אדר שני תרע"ט**, ולמחרתו ביום כ"ח בו נקברה בכבוד גדול, ונטמנה בחלקת הרבנים אשר בבית החיים בעיר אונגוואר, בהשאירה אחריה את שלושה בניה היתומים, וביניהם הילד רבינו **שלום** שנתייתם מאמו עוד קודם מלאות לו שלוש שנים.

בין כתבי היד של בעלה רבינו בעל **הפרי חיים** נמצא עלה אחד, בו מבכה מרה את פטירת אשת נעוריו, וז"ל: בעזרת השי"ת **ציון לנפש 'חיה'**, על אלה אני בוכיה, עיני עיני ירדה מים בלי הפוגות, על השבר הנוראה, והאסון המרה אשר קרה לי, שנפלה עטרת ראשי, ונזר תפארת, ונקצץ האילן שלא בעיתה, על פטירת אשתי רעייתי ונעורי, הרבנית הצנועה וחסודה, הצדיקת המושלמת, המפורסמת בכל מיני מעלה, עמדה נכונה, פאר והדר, **מרת חיה ע"ה** בת הרב מ' יצחק נ"י, בליל שבת קודש לסדר בקרוב"י אקד"ש, כ"ז ימים לחודש אדר שנת עטר"ת, ונקברה בכבוד גדול ביום א' לסדר תזריע כ"ח ימים לחודש הנזכר בעיר אונגוואר, היא הלכה למנוחות ואותי עזבה לאנחות, אומלל נדכה, שכול גלמוד, נעזב עם בניה היתומים הקטנים הי"ו, ולבי נשבר לאלף שברים, אין לי מנחם, והשי"ת יעלה ברוב רחמיו נשמתה הטהורה, מעלה מעלה על כנפי השכינה, ותהיה מליצה ישרה בעבורנו, ותנוח היא בשלום ובשלוה בקבר, ולהחיותה בתחית המתים בקרוב, בביאת גואל צדקנו במהרה בימינו אמן, ואותי הקטן ינחם בקרוב בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. **בעלה שותת בדם חיים יעקב סאפרין**

לאחרונה, בתום מסכת ארוכה של חיפושים במשך כשבעים שנה, התגלתה באורח פלאי מצבת קבורתה, בחלקת הרבנים הישנה בבית החיים בעיר אונגוואר, שם היא טמונה זה כמאה שנה, וזה נוסח מצבתה: פ"נ, האשה הצנועה הכשרה החכמת, המפורסמת בש"ט (בשם טוב) בתש"ק (בת של קדושים), מרת חיה ע"ה, בת הרב מוה"ר ר' יצחק נ"י, שנפטרה ליל ש"ק לסדר בקרובי אקדש ז"ך אדר שני, ונקברה כ"ח בו שנת עטר"ת, נכדת הגאונים הצדיקים הקדושים, המגיד מסקאהל זצללה"ה, והגאון"ק מבעלזא זצללה"ה, והגאון המפורסים מקארטשין זצללה"ה, ת.נ.צ.ב.ה. המצבה חודשה לשם ולתפארת, והיא מצבת קבורתה עד היום הזה.

בהיכל הברכה

ילד שעשועים היה רבינו, רך בשנים היה אבל אב בחכמה, ומיום שנפקחו עיניו לראות ולהבין ולהשכיל, לא זז מהיכלו של זקינו רבינו רבי **אברהם מרדכי מקאמרנא** זיע"א, לקנות ממנו דרכי העבודה והיראה, לראות את דרך הקודש

המסורה לו, הדרך אשר קיבל מאביו רבינו בעל **הדמשק אליעזר** ומזקינו הגדול רבינו בעל **ההיכל הברכה**, תואר צורת זקיננו ותהלוכותיו בקודש נשארו חרוטים עמוק עמוק במוחו, על אף שראה אותו רק בימי נעוריו עוד קודם שהגיע לגיל חינוך, כשלחמ"כ גבולות המדינות הפרידו ביניהם, והדרכים לא היו מצואות מהכא להתם, ועד ליומו האחרון לא פסק פומיה של רבינו מלתאר צורת עבודת הקודש.

וכמים הפנים אל הפנים, זקיננו הראה לו אותות של חיבה וקרבה גלויה, וכחד מן חברייה החשיבו, בראותו את נכדו רבינו אשר מינקות וילדות לא אחז במעשה נערות, ומשוש נעוריו וחדוות עלומיו הוא בהיכלו של תורה, ומרצו וחשקו מפנה לעבודה תמה, ומשהתקרב רבינו לגיל מצוות, על אף ריחוק המקום והפרדת הגבולות והמדינות, שלח בדרך לא דרך תפילין רש"י ור"ת מהודרות בתכלית ההידור, שנכתבו ע"י סופר מומחה בצורת האותיות אשר חקר והכין ויסד רבינו בעל ההיכל הברכה, כמבואר בספרו שולחן הטהור בהלכות תפילין, וביום הבר מצוה נתקשר בקשר של יד ושל ראש, בזקיננו ולמעלה בקודש, ומשפע מצות התפילין הלך רבינו הלך וגדל ועלה ונתעלה, ועבד את ה' כאשר עם לבבו.

גם זכה לראות וללמוד מאורחות חייהם של דודיו הקדושים אחי זקיננו רבי **יעקב משה מקאמרנא** ורבי **פינחס נתן מרידיק**, ומהם ינק גם כן את דרך העבודה, ממה שקבלו מאביהם ומזקינם ולמעלה בקודש, ומתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, היה שאיפת חייו של רבינו, עטרת זקנים בני בנים.

באוצר החיים

פרי חיים היה רבינו, כל חיותו היה מתוך עץ החיים אשר בתוך הגן עדן התחתון, מאור החיים אשר האיר בלהט אש קודש, הוא ביתו של אביו רבינו בעל **הפרי חיים**, ממי המים החיים - אין מים אלא תורה - הנובע ממעיין אשר יוצא מבית קודש הקדשים, שתה רבינו והרוה את צמאונו הגדול בתורה ועבודה, ואביו הקדוש היה כיעקב אבינו שכל מה שלמד בי"ד השנים בישיבת שם ועבר, העביר לבנו יוסף חביבו, גם הוא כל מה שלמד אצל אבותיו ורבותיו מפי ספרים וסופרים, העביר לבנו חביבו רבינו, אם חכם בני ישמח לבי גם אני.

רבינו בכתיבת חידושיו בכתב ידו עלי גליון, כפי אשר תחזינה עיניכם מישרים בין דפי הספר, דמות דיוקנו של אביו היה לנגד עיניו, ורוח יעקב אביו שרתה עליו, ובכל מקום ומקום מקדים ומביא ומפרש על פי מה ששמע מאביו, ומביא

ומקשר מאמרי חז"ל מדרשים ואגדות על זה, וע"פ זה בונה ומחדש ומבאר דברי אלוקים חיים, ומעט מזעיר הם הדברים אשר נשארו עלי גליון, ממה ששמע מאביו במשך שנות חייו, תורת חיים מקור חיים, אשר כל ימיו עת פתח פיו בחכמה, על לשונו ראשונה תורת אביו ודרכיו, וקול אביו לא יסף לא פסק, תפארת בנים אבותם.

רבותיו ומורי דרכו

ראשית דרכו של רבינו בקניין דרכי התורה, הייתה בישיבתו הרמה של הגה"צ רבי **לוי יצחק גרינוואלד** זצ"ל אב"ד **צעהלים**, שהייתה מן המפורסמות בעולם התורה, כאשר תורה ויראת שמים טהורה היו מנת חלקה, וממנה ישקו כל העדרים, רבינו נתחבב מאוד על כל הלומדים במקום, והם שיבחו את זוך שכלו ורוב תבונתו אשר בכוחן ידע לצלול כוותיק וחסיד בעומקן של דברים על פי דרך הסברה הישירה, כך שצורבי בית המדרש כולם נמצאו משבחים את רבינו באומרים הנה כי כן, ראוי הוא בית היוצר הלזה כי יצמח ממנו פרי קודש הילולים אשר שבחו ימלל כל פה.

כן זכה לחסות בישיבתו של הגה"צ רבי **שלמה זלמן פרידמן** זצ"ל אב"ד **ראחוב** מגדולי רבני הונגריא ובסוף ימיו אב"ד לוגאנא שבשוויץ. כנודע, דרך הלימוד של הישיבות בהונגריא הייתה שילוב של לימודי העיון והבקיאות עם לימוד ההלכה בחלקי השולחן ערוך כסדר, ורבינו השתלם אף בשיטה זו, וכך קנה לו עשר ידות בקנייני התורה, ויהי לאיש.

משם המשיך לישיבתו של רבו הגדול והמובהק שאר בשרו הרה"ק רבי **חיים אלעזר שפירא מוונקאטש** זצ"ל בעל **המנחת אלעזר**, אשר קירבו ואמצו מאוד, כאשר חיבה יתירה נתחבב על ידו, והאציל מהודו עליו, בשתפו אותו עמו בחיבוריו הרבים, כמו בספר **תיקון עולם**, שרבינו היה שותף לכתיבתו, כמצוין בספר האמור באחורי השער.

בישיבה זו נתגלה בכל הדרו, ועד מהרה נודע טבעו כעילוי חריף ומתמיד עצום, מהאריות שבחבורה, עד שעטרוהו רבותיו בעטרת חכמים ובנזר ההוראה, והסמיכו אותו רבני ודייני בי דינא רבא דעיר מונקאטש ובראשם הגאון רבי **דוד שליסל** זצ"ל ראב"ד מונקאטש, להיות מורה הוראה בישראל, כאשר הראב"ד מעיד עליו בכתב הרבנות בלשון מופלגת, **שיוכל לשמש ברבנות כאחד המורים המובהקים**,

וכפי שרבינו מוזכר בספר תיקון עולם הנ"ל שיצא אז במונקאטש בתואר **הבחור המוסמך להוראה**.

כמו כן הוסמך להוראה ע"י הגה"צ רבי **יוסף אלימלך כהנא** זצ"ל אב"ד עיר מגורו **אונגוואר**, וע"י חותנו בזו"ר הגה"צ רבי **בן ציון ווייס** זצ"ל הי"ד אב"ד ראסוויגעף.

נערץ בסוד קדושים

קירבה יתירה ורבה קירבו אותו גדולי עולם ומצוקי ארץ, רבו המובהק ש"ב בעל **המנחת אלעזר** זצ"ל הראה לו סימני קירבה מיוחדים, כאשר התבטא עליו הכתוב **שלום שלום לרחוק ולקרוב**, כשהוא מרמז על רבינו **שלום** באומרו אליו: אפילו אם תתרחק מאתנו תישאר קרוב, - והוסיף שגם הגימטריא של התיבות לרחק (חסר וא"ו) ולקרוב, מכוונים זה כנגד זה, לרמז שאי אפשר לקרוב להיות רחוק.

בבחרותו עוד זכה להסתופף בצל קדשו של הרה"ק רבי **ישראל מויז'ניץ** זצ"ל בעל **האהבת ישראל** בעת שהותו במקום המרחץ בקויסי. בהזדמנות זו, האהבת ישראל הראה לו קירבה מיוחדת במינה, כאשר הושיב אותו סמוך לו בראש השולחן בעת עריכת השולחן הטהור בליל שב"ק, וטרח בעצמו לפלס לו דרך ומקום לצידו, בקומו לשם כך מכיסאו על מנת לדאוג לפנות לו מקום ראוי ומכובד, בהתבטאו כי מה ההבדל בינו לביני, הרי שנינו ממקור זרע קודש. וכמה פעמים היה רבינו מזכיר בסילודין מדברות קודשו של האהבת ישראל אשר נשא שם מגדולת ורוממות יום שבת קודש, והתבטא אז כי העיקר הוא להוסיף תוספת משהו קודם כניסת השבת, ותוספת משהו ביציאתה, וב' פעמים משהו בגימטריא שבת, כי תוספת שבת שקולה כנגד כל השבת.

כן עוד זכה להסתופף בצילא קדישא של ש"ב הרה"ק רבי **אהרן מבעלזא** זצ"ל, עת שהה בעיר טיטארף, ולחסות תחת חסותו במשך שהותו שם, והיה רבינו מתאר את גודל הקדושה אשר שררה שם במחיצתו. והיה רבינו נוהג לתאר מפעם לפעם מה שבדידיה הווה, ומיניה חזינן את גודל זהירותו של רבי אהרן מבעלזא, שדקדק על עצמו כחוט השערה כדרכו בקודש. וגופא דעובדא הכי הווה, שבאותה עת שהתכוון רבינו לנסוע לשם, נתבקש על ידי אחד שיואיל בטובו לקחת עמו בקבוק יין למלא גרונו של הרבי מבעלזא, ואכן בהגיעו לזמן עשיית קידוש בליל שבת, העלה רבינו על השולחן הטהור את צלוחית היין, והרבי מבעלזא התחיל

לחקור אחר שמו של נותן היין הזה, וכן שאל את המשב"ק ר' אהרן יהושע ז"ל עליו, ולא היה ידוע להם מי הוא, לכן אמר הרבי מבעלזא שקידוש לא יעשה עליו, אלא רק יהא מונח על שולחנו הטהור.

כן הזכיר בסילודין את השבת שזכה לחסות בצילו של הרה"ק רבי **פינחס מאוסטילא** הי"ד עת בא לשבות אחד משבתות דריגלא בעיר מגורו אונגוואר, ובעת שמחת נישואי רבינו, שלח מכתב אות ידידות דברי ברכה ומזל טוב על הקמת ביתו בית נאמן בישראל.

האיש מקדש

בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא ביום השישי י"ח לחודש סיון שנת תרצ"ז, את מחברתו בזיוו"ר הרבנית מרת **צפורה יוטא** ע"ה בת קדושים מגזע היחס, בת הגה"צ רבי **בן ציון ווייס** הי"ד אב"ד **ראסוויגעף**, בן הגה"צ רבי **אהרן ווייס** זצ"ל אב"ד **מונקאטש**, שהיה אחיו של הרה"ק בעל **אמרי יוסף מספינקא** זצוק"ל, וחתן הגה"צ רבי **יעקב מאיר הכהן פריד** זצ"ל אב"ד **קאפיס**. ושם סמוך על שולחן חותנו המשיך ביתר עוז לשקוד על דלתי התורה הקדושה ולטפס במעלות העבודה, ובתוככי עבודתו הקדושה אף נרתם לעזרת חותנו בניהול ענייני העיר והרבנות בראסוויגעף.

אך לא ארכו הימים, וימי שלוותו הופרעו בבת אחת, ובמגיפה אשר נגף ה', נלקח מעליו בנו הילד **אהרן** ביום כ"ב סיון תרצ"ט, עוד לא הספיק להתאושש מיגונו, ופחות משבוע ימים אחר שקם מאבלות בנו, ביום ד' תמוז תרצ"ט חשך עליו עולמו, בהילקח מעמו אשתו הרבנית אשת נעוריו, והיא בדמי ימיה, בהשאירה אותו לאנחות עם בתו חיה צירל, ועל צווארו הוטל העול לטפל בה במסירות, בתור אב ואם גם יחד, וגדולים היו הצער והכאב עד מאוד, כשרבינו חש על בשרו את מהותן של יסורים של אהבה, כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה.

עוד לא הספיק רבינו להתאושש מיגונו כי רב, והנה קפץ עליו רוגזו של עשו, איש צר ואויב הצורך הנאצי ימ"ו, אשר נופף ידו לפרוע פרעות בישראל עד הישמדם ר"ל, בהכחדת יהדות אירופה בהעלותם על מוקדה. ויקח לו מקל נדודים כיתואר להלן, אך מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה, ובפרט בימים ההם, על כן חכך בדעתו מה יעשה עם בתו הקטנה, שהרי להרחיק עמה נדוד למקומות בלתי ידועים ובטוחים, לא יעלה על הדעת, כי הילדים רכים ואין בהם כוח לשאת את

משא סבל טלטול הדרך. ברוב יגונו ובהיותו אובד עצות, הוכרח להיפרד ממנה ולהשאירה בבית חמיו וחמותו, באומרו אל ליבו כי הפרידה זמנית היא, ותמשך רק עד שיעלה בידו להתארגן במקום מבטחים, ואז יזכה שיתאחד שוב.

אך לא כן עלתה במחשבה לפני המקום, והמלחמה נושאת בכפה סכנות והריגות, ומתרחבת בעולם, והשמים נתקדרו בעבים שחורים, ונהרות דם נשפכו, וגם בתו עלתה על הכורת בתוך שאר רבבות אלפי הקדושים, ונלכדה בשחיתותם, ועלתה על מוקדה על קידוש שמו יתברך. אין לתאר ולשער את צערו ויגונו של רבינו על בתו **חיה צירל** הי"ד שנשרפה ונאבדה מפניו, ביום כ"ז אייר תש"ד, כרחם אב על בנים כאב את כאבו, ואבלו לא ידע גבולות ונפשו עגומה הייתה עליו עד מאוד.

מי ינוח ומי ינוע

ביום י"ז אלול תרצ"ט פרצה מלחמת העולם השניה, ובאה עת משול מידת הדין בעולם, ה". כאשר איש צר ואויב הצורר הנאצי ימש", הכריז בו ביום מלחמה על פולין, וכוונתו הייתה ידועה מראש לעשות ח"ו כליה בשונאיהן של ישראל, רבבות אלפי בני ישראל נעקרו מבתיהם לאלתר, והחלו ימי עברה וזעם וצרה שבסופן הועלו מרבית עם ה' תושבי פולין מזה אלף שנים, על מוקדה.

מדינת צ'כוסלובקיה הייתה שקטה אז למדי, ולא היתה עדיין כבושה תחת הצוררים הנאצים. אעפ"כ, גזרה מלכות הרשעה דצ'כוסלובקיה כי מפני קול תרועת המלחמה, הנה על כל אחד שאינו נתין-אזרח המדינה למעלה ממאה שנה, דהיינו מתחילת שנת ה' ת"ר, עליו לעזוב את גבולות המדינה בהקדם.

רבינו הקדוש שנולד בגאליציע שבפולין ערש חסידות קאמרנא, והיה רשום כאזרח פולין, היה מבין אלה שהיו צריכים לעזוב את גבולות המדינה. בדעתו היה פשוט כי לחזור לגאליציע אשר בפולין אינו אף בגדר הווא אמינא, אחר שנשמעו מן הפליטים העובדות הקשות אודות הרדיפות וההריגות והרציחות שעושים שם הצוררים, וע"כ עלה במחשבתו הפסוק ובהר ציון תהיה פליטה, שעליו לברוח לארץ הקודש להציל את נפשו, ומאת ה' הייתה זאת, והגזירה הזו הייתה תחילת חבל ההצלה של רבינו הקדוש, שע"י כך שלא נשאר שם, ועשה את כל ההשתדלות לברוח מאדמת אירופה, ניצל ועלה לארץ הקודש והקים משפחה לשם ולתפארת. כל אלו מבני עם ה' אשר נותרו שם - ידוע מה עלה

בגורלם לקראת המשך שנות המלחמה, שכולם עלו על מוקדה. הי"ד. וע"ז אפשר להמליץ שלפעמים ה'מי ינוע' הוא יותר בטוח מה'מי ינוח', ומה' מצעדי גבר כוננו.

דמות דיוקנו של אביו

כאשר ראה רבינו הקדוש שכלתה אליו הרעה, ומוכרח הדבר שיעשה כאן מעשה להצלת נפשו, אזי לא סמך על כוח עצמו, ובאשר כדרך רבוה"ק מקושר היה לאביו הקדוש חוטר גזע הקודש, לפיכך לא רצה לצעוד אפילו פסיעה אחת בלי ברכת והבטחת אביו שיפעל עבורו שמירה ויעמוד על ימינו לסומכו. ובכן שלח רבינו מברק לאביו רבינו בעל הפרי חיים, שגר בעת ההיא בארה"ב לאחר שבשנת תרח"ץ עזב גם הוא בדרך נס את אדמת אירופה הכבושה, ובמברק זה גולל רבינו ושח לפני אביו את כל תוכניותיו, היינו שבדעתו לשום לדרך פעמיו יחד עם אחיו האדמו"ר הרה"צ **מנחם מאניש מבני ברק** זצ"ל, אשר אף הוא היה באותה הגזירה לעזוב את המדינה, וכי בכוונתם ללכת להיכן שרגליהם יוליכום עד שיצליחו להגיע לייעדם לחונן את עפר ארץ הקודש.

אביו, שצער בניו נגע לליבו, וביודעו כי המשך שלשלת הקודש לבית קאמרנא תלוי בהצלת בנו רבינו הקדוש, כינס אסיפה רבתי בבית מדרשו וביקש ממיועדיו להתנדב לדבר מצווה, פיקוח נפש בניו, לסעדם ולתומכם בכדי שיהיה להם ממון די סיפוקם להוצאות הדרך הארוכה. גם נעתר לברכו מברכות פיו הקדוש לשומרו בדרך, ושלח לו מברק בחזרה ובו בירכו בברכת צאתכם לשלום, ושיגיעו למחוז חפצם לחיים טובים ולשלום, ויזכו לחונן את עפר ארץ הקודש למען אשר ישאר שם ושארית לבית רבותינו הקדושים, ושלחבת י-ה תוקד עוד בגחלתם בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים, ודרך רשעים לא תצלח לנתק שלשלת הקודש. גם שלח לו הממון שאסף להצלתו. כשהגיע המברק אליו ובו מענה הן ברוחניות בברכת הקודש הן בגשמיות בהוצאות הדרך, התחיל בלב בטוח בה' ובעיניים רמות לתכנן את מסע הצלתו.

זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים

חודש תשרי ירח האיתנים ת"ש. ימי הרת עולם; ימים אשר בהם עומדים למשפט כל יצורי עולמים, מי לחיים ומי למוות. בימי הדין הללו שפך רבינו הקדוש שיחו לפני קונו, התחטא כבן לפני אביו והתחנן לפני בעל הרחמים שיזכה להנצל מסעירות הימים בהתגעש מוסדי עולם. תפילת 'זכרנו לחיים מלך חפץ

בחיים' נאמרה על ידי רבינו הקדוש בדמעות שליש, בראותו לנגד עיניו את החיים והמוות.

אחר חג הסוכות ושמייני עצרת שנחוגו כאשר שמחה ועצב מעורבים יחדיו, בהגיע חודש מר חשוון ת"ש, שם רבינו פעמיו לעבר עיר הבירה בודא-פעסט, בבקשו למצוא משם דרך פליטה. בהגיעו לבודא-פעסט נודע לו כי נשכרה ספינה על מנת להפליג עימה אל עבר נמל סולינה שברומניה, כאשר משם ימשיכו הנוסעים לספינה נוספת, שתסיעם לארץ הקודש. פעולות אלו נעשו מטעם ארגון 'תפארת בחורים' המשתייך לקהילות החרדים.

רבינו הקדוש הצטרף לחבורה הזאת כשבכוונתו להפליג יחד עמם לארץ הקודש. אך לולי ה' אשר היה בעזרו כמעט קט והפסיד את המסע הזה, מאחר שאחיו האדמו"ר רבי מנחם מאניש מבני ברק נאסר שם בבודא-פעסט וחשדוהו בריגול, כאשר כמובן רבינו מצידו עשה את כל ההשתדלות האפשרית למען הצלת אחיו, ובעודנו מוטרד בפדיון שבויים זה של אחיו, והנה כבר הגיע עת מועד הפלגת הספינה. אע"פ שידע רבינו הקדוש שהצלת חייו תלויה לו מנגד, מתוך עוצם אהבת ישראל שבערה בליבו הטהור נענה ואמר שמוכן הוא להפסיד את הספינה שחייו תלויים בה, העיקר שאחיו לא ישאר לבדו ללא מכר וגואל שיעזור לו. אחרי השתדלות רבה, ובעיקר נטילת ערבות מצידו של רבינו, שלפיה מתחייב הוא כי אחיו יעזוב את גבולות המדינה באותו היום, עלה ביד רבינו לשחרר את אחיו, וברגע האחרון ממש עוד הספיקו לעלות על הספינה שיצאה מבודא-פעסט אל עבר נמל סולינה אשר ברומניה.

יחוגו וינועו כשכור

בנמל סולינה שברומניה עגנה לה ספינה בשם 'סאקאריה' שהייתה מיועדת להפלגה לארץ הקודש. הספינה אורגנה על ידי קבוצה מהחופשיים המכונים רווזיוניסטים, שכוונתם הייתה להעפיל, היינו לבוא אל חופי ארץ ישראל מבלי אישור מהבריטים ששלטו אז בארץ הקודש. כל אדם שרצה להצטרף להפלגה הוצרך לשלם כשלוש מאות דולר לנפש. הספינה עגנה במרחק רב מנמל סולינה מאחר שלא היה להם את הממון הנדרש בכדי לשלם מס לאנשי הנמל, ובכדי להגיע אל הספינה מן הנמל עצמו, היו נוסעים בספינות קטנות מהנמל עד לאמצע הים, אל המקום שבו עמדה הספינה הגדולה סאקאריה.

התנאים בספינה היו בשפל המדרגה. הספינה לא הייתה מיועדת להובלת בני אדם כלל, כי אם להובלת פחם. זאת מצד תכנון השטח ויעודו, מה שגרם בהכרח

להעדר תאים למגורים, מיטות, חדרי אוכל וחלונות כראוי. אך גם מבחינת מרחב המקום היה זה בגדר צמצום בתוך צמצום; לו נבנו בגודלה של הספינה האמצעים השגורים עבור מגורי אדם, סביר להניח כי מדובר היה בכמה עשרות בני אדם בלבד. בפועל, בשטח זה נדחקו למעלה מאלפיים וארבע מאות בני אדם, וזאת בפתרון לא אנושי של קרשים ועצים אשר מהם בנו בתוך הספינה דרגשים לשינה, בארבעה וחמשה קומות זו למעלה מזו, כששטח הלינה והמגורים הינו צר, קצר ונמוך עד מאוד כמידת אורכו ורוחבו וגובהו של אדם בכדי שייכנס וייצא בדוחק רב.

פרט לכך, קור אימים שרר בספינה. משפחות יהודיות מחבל רומניה דאגו להביא לנוסעי הספינה שמיכות וכרים בכדי להצילם מצינים ופחים, אך לא היה די בכך וקור מקפיא עצמות שרר כל העת. מגיפות ומחלות ים היו מנת חלקם של רבים מנוסעי הספינה, באופן שהרבה מהנוסעים מתו שם על אם הדרך ונאלצו להשליכם הימה פן יספו אחרים במחלותיהם המדבקות. המאכלים שניתנו בספינה היו מעופשים וישנים, וחולקו במשורה; פרוסת צנימים דקה ניתנה לנוסעים למשך כל היום. בחסדי ה', בנס בתוך נס ממש, שרדו נוסעי המסע הקשה הזה.

מלאך המושיע

בין אלו שעלה בידם לעלות על הספינה היה רבינו הקדוש. באמת אמרו שכל נס ההצלה שהתרחש לכל אורך המסע הקשה הזה, מסע שהיה מלווה בניסים ונפלאות לכל אורכו; בין מצד הצוררים הגרמנים, שמסע זה היה זה למורת רוחם; בין מצד האנגלים, שהנוסעים עלו לארץ ישראל מבלי רישיונם; ובין מצד מזג האויר ששרר, כאשר הקרה והרוחות הסוערות נגסו בבשרן של הנוסעים, כך שמכל צד ופינה היו הנוסעים בסכנות חיים מבהילות, ויצילם ה', הכול היה בזכות העובדה שרבינו הקדוש הצטרף לנסיעה הקשה הלזו, ויהי להם למלאך מושיע. זכות הצדיק היא אשר הגינה על כל יושבי הספינה. הללו, מצידם, בודעם שחבל הצלתם תלוי בצדיק הקדוש השוכן בקרבם, כיבדו את רבינו הקדוש לכל אורך הדרך, ועל פיו יישק כל סידור החיים הרוחניים אשר בספינה; מניני התפילה ושיעורי התורה התנהלו כולם תחת עינו הפקוחה של רבינו הקדוש, אשר כמלאך הניצב על ראש דרך, הפיח חיים ותקווה בכל נוסעי הספינה. אף החופשיים אשר בספינה ידעו היטב כי זכות רבינו הקדוש היא המגינה עליהם מכל מיני חיות רעות ופורענויות וליסטים האורבים על הדרך, ובכן ניגשו אף הם בתוך הקהל לבקש את ברכתו ועצתו של רבינו בכל צעד ושעל.

רבינו הקדוש קידש שם שמים בכל מסע הקודש, והתנהג על אם הדרך כמי שנמצא בביתו, כשהוא איננו זז נימה כל שהיא משום הלכה ודין, מנהג וקבלה מאבותיו הקדושים. רבינו בחר לישון על הדרגש הנמוך ביותר, על הרצפה ממש, וזאת בכדי שיוכל להכין על יד מיטתו מים לנטילת ידים בכל לילה ולילה, כדי שמיד כשיעור משנתו יוכל ליטול ידיו ולטהרן ללא שיהוי וללא הצגת רגליו על גבי קרקע קודם נטילה, כמבואר בספר הקדוש **שולחן הטהור** לרבינו בעל ההיכל הברכה, גודל הסכנה במי שניעור משנתו ועומד על רגליו בלי נטילת ידים.

ועוד כהנה וכהנה הנהגות שנהג אז רבינו בעצמו, הנהגות אשר הפליאו לב כל רואיו. תלמידיו עוד זוכרים את **ימות החנוכה** בכל שנה ושנה, בהם שח רבינו הקדוש בערגה מקורות אותה נסיעה בה זיכהו השי"ת למסור נפשו ממש בבואו להדליק **נרות חנוכה** על הספינה, אשר היתה זו טירחה רבתי בתנאים הבלתי אפשריים ששררו שם. כמה התגעגע רבינו לאותן **אורות של חנוכה** שנתגלו לו בימי צר ומצוק בהיותו על הספינה, בזכות מסירות נפשו; כמה חידושי תורה ופלפולי דאורייתא נתחדשו לו באותה העת, בעת שדלקו נרות החנוכה, נרות מסירות הנפש, והאירו ליבותיהן של ישראל.

יורדי הים באניות

סדר העליה על הספינה וההפלגה היה, כי בחודש כסליו ת"ש עלו רוב נוסעי הספינה עליה, כשהספינה עומדת במקומה ואינה מתחילה בהפלגה עצמה; בכל לילה ולילה הצטרפו עוד ועוד אנשים, עד שהספינה נתמלאה מיום ליום. עצם ההפלגה לא החלה, כאמור, וזאת משום שרב החובל עיכב את מסע הספינה למעלה מחודשיים ימים עד שהבנקים הבינלאומיים יתנו לו ערבות על הספינה, היינו שיקחו אחריות שישלמו לו את מחיר הספינה במקרה שזו תילקח ממנו. הטעם שדרש ערבות כזו היה שחשש שהאנגלים יקחו לו את הספינה בהגיעו לארץ הקודש.

משך חודשיים תמימים עמדו אלפיים וארבע מאות נוסעים בלב ים ללא תזוזה כלשהי מצד רב החובל, כשנקל לשער את יסוריהם, בשל התנאים הבלתי אנושיים בספינה מחד גיסא, ותחושת חוסר התוחלת מאידך גיסא, כשהספינה אף איננה מתחלת במסעה ובוודאי שסוף המסע איננה נראת באופק. כעבור חודשיים אחרי משא ומתן, וערבות מתאימה על הספינה מצד כל הגורמים, יצאה הספינה לעבר ארץ הקודש.

ביום חמישי כ"ב שבט ת"ש התחילה הספינה לנוע, בתנאי מזג אויר קשים; יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג, יחוגו וינועו כשיכור, ממזג האוויר הקר והסוער, ומרוב כבדה של הספינה, שעמסה על גבה מעל ומעבר לכמות האנשים האפשרית עבורה.

בגלל כובד משא האנשים ומזג האוויר נצרכה הספינה להתנהל לאיטה. מסלול הנסיעה של הספינה היה, שההפלגה בוצעה רק ליד גבולות המדינות, כשהיא נזהרת שלא לצאת אל עומק הים, היכן שפטרלו ספינות המלחמה של הגרמנים שהטביעו כל ספינה שיצאה מארצות אירופה בלי רשותם. כפסע היה בינם לבין המוות מאימת ספינות מלחמה אלו, ובחסדי שמים ובזכות הצדיק השוכן בקרבם, נסתמאו עיניהם של הרשעים הנאצים ולא הבחינו בהם. המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה, והמשיכו לדרכם עד שהגיעו לעבר תורכיה.

בזכות הבעש"ט

לאחר שלושה ימי הפלגה עגנה הספינה בנמל זונגולדק שבתורכיה, שם, מילאו את הספינה בפחם ודלק עבור המשך הנסיעה. וביום שלישי כ"ז שבט ת"ש עגנה הספינה בחופי עיר איסטנבול בירת תורכיה. נוסעי הספינה לא הורשו לרדת מן הספינה ולהתהלך על יבשת תורכיה, בגלל תהלכות המלחמה וחוקי ההגירה, אך נציגי הקהילות יחד עם רבני איסטנבול אשר שמעו שעל חוף הים עוגנת ספינה מלאה ביהודים, מקרב אחינו בני ישראל, וכי כל ישראל ערבים זה לזה, הנה דאגו להביא אל הספינה מגדנות; תאנים, תפוחים, ביצים, כרוב, לימונים, י"ש, ודגים, אשר כמובן היו יקרי ערך עבור הנוסעים שסבלו מתת תזונה בשל תנאי המלחמה בכלל ומצבם על הספינה בפרט כמתואר לעיל. פרט לאמור, כל אחד ואחד קיבל עשר תפוזים, וכיכר לחם. הנוסעים השיבו את נפשם אחר שלא בא אל פיהם אוכל ערב ומזין זה כמה חדשים.

רבינו הקדוש היה מספר בערגה בשנים הבאות, וכן סיפרו יהודים יקרים נוספים מקרב נוסעי הספינה, על אופן הנהגת קהל היראים מקרב נוסעי הספינה. הללו, בתוך המצב בו לראשונה מגיע מזון ראוי אל הישג ידם, לא שתו ליבם אך לצד הגשמי של העניין, ובחרו בפעולה רוחנית שתלווה את האכילה המזינה שזימן להם בוראם. היהודים החרדים אל דבר ה' ישבו, איפוא, יחדיו, כמנהג חסידים ואנשי מעשה לאכול מזונם בצוותא מתוך אהבת רעים, ואף נטלו חבל בעריכת השולחן הטהור אשר לפני ה' שערך רבינו הקדוש, שניצל הזדמנות זו להשלמת עריכת השולחן של יום ראש השנה לאילנות **חמשה עשר בשבט** שנבצר

ממנו לנהל, ורבינו הזכיר ברגש קודש כי עבר עלינו לפני כמה ימים יום חמשה עשר בשבט ראש השנה לאילנות בצער ובמצוק, ולא היו בידינו פירות ומגדנות לקיים מנהג ישראל תורה לאכול מפירות האילן, ועכשיו סיפק ה' בידינו ביד רחבה ומלאה, וגם ראינו גודל דברי חז"ל שקבעו כי כל ישראל ערבים זה לזה, אהבת ישראל לכל אחד ואחד מישראל שוכנת בלב כל יהודי אפילו שאינו מכירו ואינו מעירו ומארצו.

במהלך עריכת השולחן הטהור דרש רבינו בפלפולי דאורייתא לרגל השלמת המועד דחמשה עשר בשבט, ובתוך הדברים, מחמת גרם קדושת המקום, סיפר את המעשה המובא באריכות בספרי רבותינו הקדושים על מן אור שבעת הימים רבי ישראל בעל שם טוב בעת שהיה בדרכו לארץ הקודש והיה על חג הפסח כאן בעיר הזאת איסטנבול וערך בה את סדר ליל פסח, ובוודאי קדושה לא זזה ממקומה וזכות אבות לא תמה, והמשיך רבינו הקדוש שזכות רבינו אור שבעת הימים רבי ישראל בעל שם טוב, שהקריין כבר מאורו וקדושתו על המקום הזה, תגן בעדינו אלף המגן שנזכה להגיע לחיים ולשלום לארץ הקודש, מחוז חפץ רבינו אור שבעת הימים רבי ישראל בעל שם טוב בלי שום מכשול.

ארץ הקודש

למחרת עזבה הספינה את נמל איסטנבול אל עבר חופי ארץ הקודש. כשאך יצאה הספינה מגבולות מימי תורקיה התייצבו לפניהם ספינות מלחמה של צבא האנגלים ובקול תרועת מלחמה ביקשו מרב החובל שיעצור את הספינה ולא ימשיך בנסיעתו. רב החובל ציית, כמובן; לו היה נמנע מציות היו הספינות מפגיזות אותו בתותחיהם והספינה הייתה שוקעת, עד ארגיעה, במצולות ים. ספינות המלחמה התקרבו אל עבר הספינה סאקאריה. פחד וחלחלה אחזו בנוסעי הספינה, ויצעקו אל ה' בצר להם. השמועה פשטה שהם עומדים להחזירם בחזרה אל המקום ממנו הפליגו.

נוסעי הספינה שכבר ידעו ושמעו על הרציחות והגזירות הנוראות שנתרחשו באותו עת במדינות אירופה הכבושה, והבינו אל נכון את המשמעות האיומה של החזרתם לאירופה, שפירושה מוות בטוח ר"ל, החליטו על אתר לקרוע את הדרכון-הפספורט ולזורקו למעמקי מצולות ים, ולא לגלות לצבא האנגלים מהיכן הם הפליגו, והיכן הוא מקום לידת כל אחד ואחד, וזאת, בכדי שלא יהיה להם להיכן להחזירם.

בפועל, חרף העובדה שהספינה עגנה באופן שקט ולא ניסתה להתחמק וכל שכן שלא ניסתה לתקוף מצידה את ספינות הקרב הבריטיות, לא נמנעו הבריטים מלהפגז לעבר הספינה. רב החובל, בתגובה, הניף דגל לבן לאות כניעה, ונתן להם להשתלט על הספינה. רב החובל והנוסעים העמידו פני תם ולא גילו דבר ביחס לשאלה מהיכן באו, באופן שלא התאפשרה מזימת האנגלים להחזיר את הנוסעים לאירופה, והוצרכו להסיעם לארץ הקודש. חייל אחד מצבא האנגלים החליף את רב החובל, והסיע את הספינה לעבר נמל חיפה שבארץ הקודש.

ביום רביעי ה' אדר ראשון ת"ש אתא ובא היום הגדול, שבו נראה מרחוק עפר ארץ הקודש. אין לשער ואין לתאר את גודל השמחה והתשוקה על פני רבינו הקדוש בראותו בעיניו את הארץ שעניי כל ישראל נשואות אליה, בבחינת שמחתי באומרים לי בית ה' נלך, היא ארץ הקודש, בית ה', ארץ אשר עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. פלגי מים ירדו מעיני רבינו בכל עת שהיה מספר בערגה על אותו היום המיוחד, יום אשר בו ראה לראשונה את עפר ארץ הקודש.

יושבי חשך וצלמות

אך ידוע מאמר חז"ל כי ארץ ישראל נקנית ביסורין, באותו הזמן ששלטו האנגלים בארץ הקודש היה להם לפי חוקיהם סך קצוב של אנשים שהם בלבד הורשו להיכנס בכל שנה ושנה לארץ הקודש, וכל מי שרצה לעלות לארץ הקודש היה צריך לבקש מהאנגלים שישלחו לו רשיון עליה שנקרא בשם 'סרטיפיקט', והיו לכך תנאים רבים, והענין עלה בקשיים עצומים עד שהשיג אדם רישיון שכזה, וגם זאת מוגבל ומדוד היה ולא עבר מנין האנשים המורשים את הסך הקבוע לכל שנה בנפרד.

והנה, לכלל נוסעי הספינה, לא היה את הרשיון הזה. לכן, מחמת החוק לפיו אנשים נטולי רשיון אינם מורשים להציג כף רגלם על אדמת הארץ, היו צריכים כל נוסעי הספינה להיות במחנה מעבר עד שיתנו לכל אחד רשיון לשהות בארץ הקודש, או שהיו שולחים אותם לאי נידח כמו שעשו לשאר הספינות שבאו אחריהן.

אי לכך, מתחילה לא הורשו הנוסעים לרדת מהספינה, מאחר שלא היו להם "סרטיפיקטים", הלא הם אישורי העליה מהשלטונות האנגליים, ולפיכך חלק גדול מהנוסעים לא הורשו להציג כף רגלם על החוף; רק לזקנים, לחולים, לנשים ולילדים נתנו לרדת, בעוד שכאלף גברים נשארו על הספינה - וביניהם רבינו

הקדוש - מבלי שהורשו לרדת, ועל פי השמועה עמדו לקחתם לאי "מאוריציס" הרחוק משם. החופשיים שהיו על הספינה החליטו להתנגד להחלטה בכוח, דבר שהיה גורם לשפיכות דמים קשה ללא ספק; אך החרדים אל דבר ה' ובראשם רבינו הקדוש דיברו אל ליבם ושכנעו אותם שלא להשתמש בכוח, והבהירו, כי רק בהשתדלויות ובתחנונים נצליח להכניע את ליבם, לב האבן. ואכן, כאשר אמר להם רבינו הקדוש כן היה: השתדלנות הועילה והאנגלים נכנעו ונתנו להם לרדת, אל מחנה מעבר, ונוסעי הספינה הועברו, איפוא, אל **מחנה עתלית** אשר על יד חיפה, בתור מחנה מעבר. בתוך המחנה היו להם כל הצטרכויותיהם; מיטות לשינה ומים לרחיצה ושתיה ואוכל לשובע נפשם, מה שלא היה להם בשלושת החדשים שהיו על הספינה

ובליל חמישי דרכו רגלי רבינו הקדוש לראשונה על אדמת ארץ הקודש. רבינו הקדוש התכופך בכריעה ובהשתחויה בנשקו את עפר הארץ. שמחת עולם עלתה על ראשו, על שזכה סוף סוף לאחר תלאות ויגיעות גדולות להגיע לארץ הקודש, ולעלות ולהראות ולהשתחוות לפני ה' אלקי ישראל.

משא העם

בזמן שהותו במחנה עתלית, משא העם היה על כתפיו של רבינו הקדוש כענין המובן מאליה; הן מצידו הן מצד קהל העצורים הגדול. בהגיעו אל המחנה היה הוא השליט על כל הפעילות הרוחנית שבמחנה, כשמתחילה דרש בתוקף מהאנגלים שיביאו להם כלים חדשים, על כי אין ברצונם להשתמש בכלים הישנים שלהם, שהיו בהם בליעות וודאיות של טריפות, וכך הכשיר את מטבח המחנה כדת וכדין, למען לא יתגעלו במאכלות אסורות.

אחד מצריפי המחנה נהפך לבית מדרש תחת ניהולו ופיקוחו של רבינו הקדוש. שם התקיימו מנייני התפילה ושיעורי התורה. מעמד עריכת השולחן הטהור בלילי שבתות ובעת רעוו דרעווין היווה את רגעי השיא הנשגבים של כל השבוע, והיה הזדמנות מתאימה ליושבי המחנה להתחמם בצילו של האילן הגדול, ולהתרפק על בית אבותם אשר הותירו לאנחות בארץ דווייה. רבינו לא חשך אמרות פיו מקהל יקר זה ומילל בשופי דיבורין קדישין שנתחדשו לו באלו הימים ואף העלם עלי גליון; מחברת שלימה נותרה מדברי תורה אלו שנמסרו בתנאי מעצר, שלא ריפו את רוחו, וחלק מהם נמצאים בספר קדוש זה.

בהגיע חג המצות דאב ליבו של רבינו הקדוש על שלא יוכל לקיים את חג המצות עם כל ההידורים כאשר הייתה באמנה איתו ממקור מחצבתו. ובפרט

נקפו ליבו על גולת הכותרת של עבודת החג הלא היא אכילת כזית מצה, כי מצה עבודת יד לא היתה תחת ידו ולא היו לו אלא מצות מכוונה ששלחו להתם אנשי הרבנות הראשית.

אך חמלת ה' הייתה עליו לזמן לו את צרכי החג בהידור; בירושלים עיר הקודש התגוררה זקינתו של רבינו הקדוש, הלא היא הרבנית מרת **אסתר פלאם** ע"ה, בתו של הגאון רבי **שמואל אהרן ראבין** זצ"ל אב"ד **קראטשין**, ואשת הגה"צ רבי **יצחק פלאם** זצ"ל דומ"ץ קארטשין ולבוב, נכבדה זו הייתה זקנתו של רבינו הקדוש בהיותה אם הרבנית מרת חיה ע"ה אם רבינו הקדוש. כששמעה שנכדה נמצא במחנה עתלית, ובזכרה מימים קדמונים את דקדוקיו הרבים על כל הלכה ודין ומנהג בכל עת, ובפרט בענייני חג המצות, שלחה לו את כל מאכלי החג; מצות מצווה עבודת יד לכזית מצה ולשאר ימי החג, ועוד כמה וכמה מאכלים ומלבושים לכבוד החג. שמחת החג של רבינו לא הופרה, איפוא, והייתה זו חוליה נוספת בהשגחה המופלאה שליוותה אותו בכל תלאות המלחמה ובכל מסעותיו עד למנוחה ולנחלה בחצרות בית ה'.

ויבן לו בית

ביום חמישי ט' באלול ת"ש, אחר ששהו במחנה למעלה מחצי שנה, שוחררו יושבי המחנה לחופשי, יוציאים מחושך וצלמות ומסורותיהם ינתק. ושם רבינו פעמיו אל עיר הקודש והמקדש **ירושלים**, בבית זקנתו הרבנית אסתר פלאם ע"ה.

רבינו התקבל בקרב בני הארץ אשר היו אז מתי מספר בהערכה ואהדה מרובה, כאן נתקיימה ישיבתו ובא אל מחוז חפצו אל המנוחה ואל הנחלה, ואכן זכה לראות עולמו בחייו כאשר האי תנא דירושלמי הגאון הצדיק המקובל רבי **ישראל יצחק הלוי רייזמאן** זצוק"ל חבר הבד"ץ בעיה"ק ירושלים ת"ו, לקחו לחתן לבתו היחידה, הרבנית הצדקנית מרת **גאלדא לאה** ע"ה, ובמוצאי חג שמחת תורה שנת תש"א הקים את ביתו בשנית מחדש, וזכה להקים ממנה דורות ישרים, זרע ברך ה' הממשיכים את שלשלת הזהב שנגדעה במלוא עוזה לדאבון לב כל בית ישראל, ה"ה בנו הגדול **כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א** ובניו האדמו"רים הרה"צ **אברהם מרדכי מירושלים**, הרה"צ **אליעזר צבי מבית שמש**, ולהבחל"ח בתו מרת חוה סימה ע"ה נלב"ע בדמי ימיה כ"ה ניסן תשס"ה אשת האדמו"ר הרה"צ **יששכר שטוקהמר מרמת שלמה**. הרבנית מרת גאלדא לאה ע"ה מחברתו הטהורה של רבינו נפטרה בשיבה טובה ביום כ"ז מר חשוון תשס"ה ת.נ.צ.ב.ה.

כאשר אך דרכה רגלו על אדמת הקודש והקים את ביתו מחדש, מיד קם כלביא וכארי התנשא כאשר יגונו בלבו וצהלתו על פניו, התרומם כאיש גיבור להרבות פעלים לתורה ולעבודה, ואכן לא ארכו הימים ושמו הגדול נישא בפי כל כאיש רם מעלה הראוי לאותה איצטלא, להמשיך דרכי אבותיו הקדושים נבג"מ, בהתעטרו גם ע"י רבני וחכמי ארץ ישראל וחברי הבד"ץ בסמיכת חכמים שיורה הוראה בישראל כדת וכדין.

ברוב ענוותנותו בחר לו להיות סגור בד' אמותיו, למרות הצעות שונות, בהם הוצעו לו גדולות ונצורות, כי בהיחבא תאבה נפשו, הרחק מן הפרסום כמטחויו קשת, כי לא רצה לעשות תורתו קרדום לחפור בה להיות מרומם בפי הבריות, וכך בחר לו פינה שקטה לעלות במעלות העולות בית אל, ובצל א-ל חסה, כאשר יודעי בינה הכירו כי ביתו בית ועד לחכמים, וכל מבקש ה' יבוא אל הקודש ליהנות מזיו קודשו בעצה ותושיה. לאחר הפצרות מרובות נעתר לבקשת רבני ירושלים ונתקבל לחד מן חברייה בחבר הרבנים במערכת **אוצר הפוסקים** שהאירה את העולם בהלכות אבן העזר.

שימוש תלמידי חכמים

בשבתו בשבת תחכמוני בתוככי עיה"ק ירושלים זכה להכיר מקרוב את גדולי רבניה וחכמיה, ולשאוב מהם מלוא תורה וחכמה, כאשר בראש ובראשונה העריך את גדלות חותנו הגדול רבי **ישראל יצחק רייזמאן**, אשר לא זזה ידו מתוך ידו, וגם חותנו לעומתו הוקירו כערכו באהבה מרובה שאינה תלויה בדבר, כבנו ממש, והשפיע לו מתורתו הסדורה הערוכה אצלו, אשר מסורה הייתה בידו מדור דור, וכך זכה להיות כלי מחזיק ברכה מרובה מתורת חותנו הן בעיון התורה והן בדרכי ההוראה, אשר ידיו של חותנו הגדול רב לו, ואף תורת הנסתר חכמת הקבלה ינק וקיבל מחותנו, אשר הוא ינק וקיבל תורה זאת מרבו המובהק המקובל רבי **חיים שאול הכהן דוויק** זצ"ל **השד"ה**, מעביר מסורת הקבלה דור אחר דור עד רבי חיים ויטאל שקיבל מרבו האר"י ז"ל, ורבינו וחותנו קבעו שיעור יחדיו, תמידין כסידרן, בתורת הח"ן.

היה מקורב מאוד אצל גדולי ישראל, אשר קירבו והעריכו אותו במאוד מאוד, ולקירבה מיוחדת זכה מהגאב"ד רבה של ירושלים הגאון רבי **יוסף צבי דושינסקי** זצ"ל, ושאר חברי הבד"ץ לדורותיהם, ופעמים אשר אף נטל חבל באסיפת הרבנים הללו, ותמיד היה מן העושים והמעשים וגם קולו היה נשמע בבואו אל הקודש, ודעתו והכרעותיו היו נשמעות בקשב רב. עם זאת, על אף שנתבקש על ידם

לכהן פאר ברבנות, הוא בשלו, ועל משמרתו יעמוד להיות בורח מן הרבנות, כבורח מן השררה והגדלות. כן היו לו קשרים אמיצים ותמידיים עם שכינו שר התורה **הגאון מטשעבין** זצ"ל ועמוד ההוראה **הגאון מטעפליק** זצ"ל.

כמו כן קשר תורני פורה ומסועף התקיים בין רבינו לבין הגאון רבי **יצחק יעקב ווייס** זצ"ל בעל **המנחת יצחק** גאב"ד ירושלים שהיה נצר חוטר לחסידי זידיטשוב קאמרנא, רבינו והמנחת יצחק הרבו להשתעשע בדברי תורה בהכירם מלפנים מן העיר מאנטשעסטער, בה פגש ה'מנחת יצחק' שכיחן בה פאר את רבינו ששהה שם זמן מסויים, ואכן, ה'מנחת יצחק' מביא מדברי רבינו בכמה מתשובותיו, ומצטט מתוכן את דברי התורה שהתכתבו זה עם זה. כן היו לו קשרי ידידות עם הגה"ק רבי **יואל טיטלבוים מסאטמאר** זצ"ל, וכן עם שכינו ריעו וידידו הגאון רבי **שלמה זלמן אוירבאך** זצ"ל אשר אהב לשוחח עמו ולהתפלפל אתו בדברי תורה וחידודין, והלך לבקרו בביתו פעמים מספר.

גם הרה"ק **הבית ישראל** זצ"ל מגור כיבדו כפי ערכו, ודרך רבינו הייתה לבקר את הבית ישראל מידי ראש חודש ובימי חוה"מ בלוויית חותנו רבי ישראל יצחק רייזמאן, ותמיד היה הבית ישראל שמח בו ומושיבו אחר כבוד בכסא שהכין לכבודו בסמוך. כמו כן הרה"ק רבי **איציק'ל מפשעווראסק** זצ"ל מאנטווערפן, היה מכבדו בכבוד הראוי לו, בבוא רבינו לפניו להגיש לו קוויטעל, ביקשו אז רבי איציק'ל זיע"א כי הוא יעתיר בעדו עליו, וכיבדו בנוכחות קהל הקודש בשולחנו הטהור, באמירת דברי תורה, מנהג יוצא דופן שלא היה רגיל בו.

אהרן קדוש ה'

בירושלים עיר הקודש הסתופף בצל ש"ב הרה"ק רבי **אהרן מבעלזא** זצ"ל אשר השית עליו עטרת פז בהכתירו בשער בת רבים להמשיך שלשלת אבותיו לבית קאמרנא, בקראו אותו קאמארנער רבי בשעת הסיבו אל השולחן הטהור, והאציל עליו מברכתו, שיזכה לנהל עדתו ברמה על מי מנוחות כממשיך דור אבותיו. וזה היה גם בהיות אביו זיע"א עודנו חי, כבר ראהו כראוי לאותה איצטלא, ובירכו כי רבים יהנו מאורו. והראה לו אותות חיבה וקירבה מיוחדת, ועד כדי כך גדלה הערכתו אליו שהיה קם לפניו מלוא קומתו, ובעת הופיעו לפניו במעון קודשו, היה מצווה להכין עבורו כסא מיוחד כפי כבודו, ופעמים כאשר נעדר מקומו בשולחנו, היה שואל ומתעניין בשלומו.

הרה"ק מבעלזא התייחס אליו כקרוב משפחה בהיות רבינו נכדו של השר שלום מבעלזא, מפני כך בעת שנולד לרבינו אחד מצאצאיו הטריח עצמו לבקר

בבית חותנו רבי ישראל יצחק רייזמאן, לאחל לו ברכת מזל טוב לבבית, ושתיית לחיים, כנהוג בחצר הקודש בעלזא שהרבי בא לברך את היולדות מבני המשפחה. גם היה רגיל לקרוא את חותנו רבי ישראל יצחק רייזמאן 'מחותן' מחמת שהיה חותנו של רבינו.

בעת שעלה הרה"ק מבעלזא לארץ הקודש שבור ורצוץ, אמר לו רבינו שיש לו בקבלה מזקיניו בעל ההיכל הברכה, שאמר על השר שלום מבעלזא שאפילו אם ילך ביער ירצו אחריו אלפים מבני ישראל, ומרן ביקש ממנו לחזור ע"ז שלש פעמים. וכן היה בשנים הראשונות, שבכל פעם בבואו אל הקודש ביקש ממנו מרן לחזור על האימרה הנ"ל שלשה פעמים.

גם הביע תמיד הוקרתו על היותו שותף בהצלתו, באמצעות המאמצים הרבים שהשקיע למען הצילו עם אחיו זצ"ל מידם של הרשעים, והייתה לו יד בעלייתם ארצה של רבי **אהרן מבעלזא** ואחיו רבי **מרדכי מבילגורייא** זכרונם לברכה. ובין רבינו לבין רבי מרדכי מבילגורייא שררו קשרי ידידות ואהבה מיוחדים, ובתחילת בואו של רבי מרדכי מבילגורייא לארץ הקודש מצא לו מקום מנוחה ואכסניא בבית רבינו.

ארי עלה מבבל

כאשר ארי עלה מבבל ואביו בעל הפרי חיים עלה מארה"ב להשתקע בארץ הקודש בשנת תשכ"ב, נתקשר האב בן והבן באב, כאשר רבינו דבק באביו בעוז, ואביו מצידו הרעיף כבוד ויקר לעבר בנו הוא רבינו, רבינו הוא הגבר אשר דאג לכל מחסורו של אביו אשר יחסר לו לעת בואו לשכון כבוד בעיר הקודש והמקדש, והשבת הראשונה שערך רבינו בעל הפרי חיים בעיר הקודש ירושלים, היה בבית מדרשו של מחותנו רבי ישראל יצחק רייזמאן בשכונת בתי וורשא בירושלים.

וכמים הפנים אל הפנים היה אביו מכבדו ומעריכו ומוקירו, בראותו כלי חמדתו אשר לא זכה לראותו רבות בשנים, גדל ופרח, וכי אתעביד לאילנא ברברא בישראל אשר אף הצמיח פירות ופירי פירות בבנים ותלמידים. ובהקים רבינו הפרי חיים את ישיבתו הרמה על דרכי אבותיו, הושיב את נכדו הגדול **כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א** על כס ראשות הישיבה. התאחדות זו בין הני תרי מלכי רבי חיים יעקב ובנו רבינו זיע"א נמשכה עד ליום הסתלקות אביו ביום ה' סיון מלכות שבמלכות תשכ"ט, אז עבר שרביט ההנהגה לידי בנו הגדול הוא רבינו.

בדרכי אבותיו ורבותיו

רבינו אחז את דרכו ביד רמה, שלא לזוז מאומה מדרכי אבותיו, וערך את שולחנותיו הטהורים במשך למעלה מיובל שנים בבית מדרשו קהל חסידים שבשכונת שערי חסד, ורבים וטובים היו מגיעים בתמידות לראות את עבודתו הקדושה, כאשר המקום היה צר מלהכיל את כל הבאים להסתופף שם, וכאשר פתח את פיו בחכמה להשמיע מדיברות קודשו, כשבלבו עולה על גדותיו כמעין המתגבר, ומפיו לפידים יהלכון בדברי תורה נחמדים מפז השזורים בחן מיוחד בנגלה ונסתר, והיו הדברים נאמרים בהתעוררות גדולה ויוצאים מן הלב, ומתנגנים מפיו בניגון המיוחד בנוסח אבותיו הקדושים נב"מ, או אז התקבלו הדברים היוצאים מן הלב כנתינתם, ונכנסו היטב בלבבות שומעיהם, והקהל היטה אוזנו בחרדת הקודש המתאימה לכך. ומה נאדר היה המחזה כשהיו הקהל עומדים ונאחזים בלהט קודש בדיבוריו המשתלהבים כגיצי אש ויורדים חדרי בטן, ובסערת קודש היו מתעלים עמו במעלות התורה והחסידות, ואוזניהם קשובות לבל יחסרו מאותם דיבורין קדישין מאומה.

רבינו היה נושא לפעמים משאות קודש במקלות עם, והיו דבריו חוצבי להבות אש מתובלים במתק לשונו מדברי תורה וחרוזי טוהר, מכבשונם של גדולי החסידות בדורות שעברו, ורוויים מים זכים ממעיינותיהם של תלמידי הבעש"ט זי"ע אשר היו שגורים בפיו, וכך ריתק את לב השומעים במשך שעה ארוכה, כאשר בזכרונם עולים בזה אחר זה סיפורי מעשיות ועובדות והנהגות מגדולי צדיקי קמאי אשר ראם וגם שמעם מפי זקני החסידים ומפי גדולי עולם. והיה קולו נשמע למרחוק כאשר בסילודין ובחרדת קודש הזכיר והעלה על שפתיו שמותם של צדיקי עליון, ועלה על כולנה ברתת ובזיע עת הזכיר מדברותיהם או מהנהגותיהם של אבותיו צדיקי בית קאמרנא, ובחיל ורעדה הזכיר את שמותיהם, ואת דבריהם ומעשיהם הנחיל אל עם ה' במלוא עוז ותעצומות. קשב מלא שרר תדיר בקהל שומעיו, ביועו לירד לתוך נבכי לבו של כל אחד ואחד, ואך קול דממה ישמע בקרב קהל מרעים, והיו כל השומעים מתנשאים לעומת הדיבורים ומתעלים עמם לגובהי מרומים, בשאיפתם הזכה אולי יגעו בקצהו, וישיגו אפס ושמץ מיני גודל המעלות שאילפם רבינו בינה; אפס קצהו תראה וכולו לא תראה, כי כולו אומר כבוד, קודש תפארת ותהילה.

ונאה דורש נאה מקיים היה, כאשר קיים בעצמו גדולים מעשי צדיקים, ובכל יום היה מחשב מתי יגיעו מעשי למעשה אבותיי כאילו בעל השמועה עומד כנגדו, הלא המה אבותיו ורבותיו הקדושים שבנתיבותם צעד עקב בצד גודל מבלי לזוז ולו שעל מן הדרך אשר הורהו.

עבודה שבלב

איזוהי עבודה שבלב, הוי אומר זו תפילה. בהכנה דרבה את הכין עצמו לתפילה, והיה מעורר את השחר בקומו השכם בעוד ליל, בשעה שתיים או שלוש לפנות בוקר, כבר עמד על רגליו והכין עצמו בסילודין לעבודת התפילה, ועסק בתורה תורת הרז, עד שהגיע עת התפילה. וכאן, לעת התפילה, התגלתה נפשו בעוצם זכותה, בזמני התפילות ראוהו בהתעלות נפשית נלבבת; חזו בו בעיצומה של השתפכות נפשו נוכח פני ה', בהתעוררות בתפילה זכה, כשנפשו הייתה יוצאת בדברו, והיה מונה וסופר כל מילה היוצאת מפיו מתוך התרגשות ותבערת אש ברתת ובזיע, והיו פניו מאירות כלפיד אש, ורבים וטובים נתעוררה נפשם בקרבם כאשר זכו להתבשם מאור הקדושה האופפת אותו בתפילתו.

לשיא הגיעה דביקותו והשפעת קולו המתפלל על קהל עדתו לעת הימים הנוראים ושאר ימים טובים, אשר אז כיבד את ה' מגרונו בעוברו כשליח ציבור לפני התיבה, בנוסח בית אבותיו, בהתרפקות ודביקות גדולה, בקול ערב ונעים. אך גם בתפילות הרגילות של ימות החול ושבט קודש, ניתן היה לחזות ברגעי הוד ושגב בהם ניכר היה כי את משא העם הוא נושא בעומדו לחלות פני מלך.

כעני בפתח התדפק על שערי הרחמים, להמשיך חסדים על שארית ישראל, ובצקון לחשו היה מפיל תחנונים על עם ישראל, כאשר הכלל והפרט היו עומדים לנגד עיניו, והוא מתחנן לפני קונו בעד ישראל השרויים בצער ומבקש פדות ורווחה לעם ה' מכל יגון וצוקה. ורבות מסופר על אלו שנושעו על ידו, בהזכירם לפניו את כאבם וצרתם, ולבו פתוח היה לקראתם כאולם, ואימץ ליבו כלב הארי להביא בפני גבוה את שוועתם, ומסר נפשו להעתיר ולהתחנן בעדם. ואכן תפילותיו עשו רושם ולא שבו ריקם, וכדרך אבות שושלת הקודש למעלה דור אחר דור, אף הוא עמהם כוחו תקיף היה לפעול ישועות בקרב הארץ ע"י תפילותיו, וברכותיו עשו פרי.

ומלבד התפילות והישועות, עוד זאת הייתה בידו להטות אוזנו ברוב קשב, ולהשתתף בצערן של הבריות בנשיאת משאות ליבם עמם. תמיד היה לבו פתוח לרווחה לשמוע אנקתם בשפכם לפניו את מרי שיחם, והיה משתתף בצערם ומעתיר בעדם, ומעודדם ומרעיף טללי תחיה ותקוה למרי נפש, וברוחב בינתו ידע לירד לנבכי נפשם להקל את צערם ולכלכלם במיטב הגיונו מתוך רוב השכל ודעת.

מורשתו הרוחנית

שנת תשנ"ז שנתו האחרונה של רבינו עלי אדמות, ראו כל מכריו כי עומד הוא ומתכוון לעזוב את עולם השקר, ולעבור לעולם שכולו טוב, בסוף השנה נחלה רבינו את חוליו אשר ממנו לא קם וביום **י"ג תשרי תשנ"ח** השיב את נשמתו ליוצרה, אלפים ליוו את רבינו ובאו לחלוק לו את כבודו האחרון, רבני ירושלים הגאון **רבי ברוך שמעון שניאורסון** זצ"ל ר"י טשעבין והגאון **רבי משה הלברשטאם** זצ"ל חבר הבד"ץ קשרו עליו הספד ונהי, ובשם עדת חסידי קאמרנא הספיד החסיד הישיש **רבי סנדר פריד** מאנטווערפן והקריא את צוואת ורצון הנפטר שבנו הגדול **כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א** ישב על כסא אבותיו וימשיך את שלשלת הקודש ויתקדש שם שמים ושם קאמרנא על ידו, וכבוד גדול עשו לו במותו, ונטמן בחלקת הרבנים בהר המנוחות בירושלים.

מורשתו שהנחיל והשאיר אחריו ברכה, הם כתבי ידו שכתב בעשר אצבעותיו, בכל זמניו ועתותיו, יורדי הים באניות בנסיעתו לארץ הקודש, ובעת שהותו במעצר במחנה עתלית, ובעת צער ובעת שמחה, היה עטו בידו, וכתב חידושי תורתו אשר חנן ה' אותו, להלהיב את לבבות עם הצמאים לתורת ה', בהם נראים לעין כול גם אוצרות רוחו ופרי הגיונו בהלכה ובאגדה. ובשם קרא לספריו, **מעשה שלום** על חמשה חומשי תורה, **נפש שלום** על ספר תהילים ועל מסכת אבות, **נשמת שלום** על מועדי השנה ועל סדר התפילה ואגדות הש"ס, וראה באריכות מה שכתב בספרו מעשה שלום סוף פרשת בשלח גודל העניין לכתוב חידושי תורה שחנן ה' לכל בר ישראל, ושעל ידי זה זוכים לקרב את קץ הגאולה.

אוצרות כתבי ידו העביר רבינו ונתן לבנו הגדול כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, אשר לא חשך מכוחו ונפשו ומזמנו היקר, לברר מקחו של צדיק, וטרח ויגע ביגיעה רבה בעשר אצבעותיו, בעמל ובמסירות עצומה עשרות בשנים, לפענח ולגלות צפונות כתבי היד, לקיים צוואת אביו הקדוש אליו, להוציאם לאור עולם ולעלותם על מכבש הדפוס, ושם עינו עין הבדולח לעבור ולתקן כל הצריך, למען אשר יצא דבר נאה מתוקן ומקובל, בהוד ובהדר בחן ובכבוד, מלאכת מחשבת קודש השקיע, בהגהת ועריכת הספר ובהוספת ציוני המקורות, ליפות ולהקל הלימוד למעיין, שיוכל להבין מתיקות עומקן של דברים, כוונת המחבר אביו הקדוש על נכון, כאשר עיניכם תחזינה מישרים.

שם ושארית עטרה לראש צדיק הקים על שמו ולזכרו של אביו, בית המדרש והיכלי הישיבות והכוללים, מוסדות **עטרת שלום** המתנוססים לשם ולתפארה בעיר

הקודש ירושלים, המאיר לכל הארץ והדרים בעולם. בתפילה קדם רוכב ערבות, שיזכה להמשיך את שלשלת אבותיו בגאון ובעוז, יתן ה' קולו שיזכה להמשיך ולהשמיע ברמה תורת רבותינו הקדושים, ביתר שאת וביתר עוז, ויזכה לברכת רבינו בעל ההיכל הברכה בספרו נוצר חסד על אבות 'שפע הצדיק אינה פוסקת ממנו ומזרעו, כי הוא מעיין היוצא מבית קודש הקדשים', עוד ינוב בשיבה דשן ורענן יהיה עד ביאת הגואל.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

